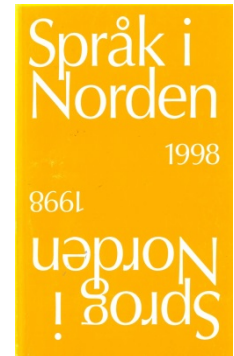


Sprog i Norden

Titel: Säg e-post, inte e-mail eller mejl! Om Svenska datatermgruppens arbete
Forfatter: Ola Karlsson
Kilde: Sprog i Norden, 1998, s. 99-106
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>



© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Säg e-post, inte e-mail eller mejl! Om Svenska datatermgruppens arbete

Ola Karlsson

En allt stridare ström av engelska teknikord i allmänhet och engelska datatermer i synnerhet flyter in i vårt land. Samtidigt har allt fler svenska dataföretag i lågkonjunktrens spår rationaliserat bort språkavdelningar och terminologiansvariga, med terminologisk splittring och anglifiering som följd. Det har aktualiserat ett behov av en mer enhetlig och i många fall mer svensk terminologi. Detta behov har också märkts i Svenska språknämndens och Tekniska nomenklaturcentralens språkråd-givningar, dit allt fler människor de senaste åren ringt och ställt frågor om just datatermer: Finns det ett svenskt ord för *web site*? Skrivs *Internet* med gemen eller versal begynnelsebokstav? etc.

Många svenskar menar förvisso att det är bra om saker och ting heter likadant på svenska och engelska i en så internationa-liserad bransch som databranschen. Dessutom *vill* många använda engelska – engelska uppfattas som internationellt, trendigt och prestigefyllt. Och kanske var ett direkt övertagande av engelska termer acceptabelt på den tiden datorer var en enskild angelägenhet för ett fåtal experter. I dag kommer emellertid så gott som alla människor i direktkontakt med datorer, och ska vanliga människor förstå hur deras datorer fungerar, behöver de förståeliga beskrivningar med svenska ord eller lånord som går att hantera på svenska, dvs. som man lätt kan foga böjnings-ändelser till och som man kan stava och uttala. Data-terminologin är ett fackspråk som till stora delar håller på att inlemmas i allmänspråket, och när en sådan allmänspråks-upptagning sker måste kravet på anpassning till den inhemska språkkoden väga tyngre än eventuella önskemål om internationell harmonisering. Därför måste vi ha något slags principer för hur denna flod av amerikanska dataord ska hanteras.

Språkvårdens roll är härvid inte att myndighetsmässigt försöka styra utvecklingen, snarare att stödja det som är bra och kritisera det som är mindre bra, samt komma med förslag till nya ord, när så behövs.

Svenska datatermgruppen växer fram

Mot bakgrund av den beskrivna terminologiska splittringen och förvirringen i databranschen, tog Svenska språknämnden på senvåren 1996 kontakt med några större företag i databranschen för att höra om de ville ingå i en arbetsgrupp vars uppgift skulle vara att publicera normerande rekommendationer för svenska datatermer. Intresset visade sig vara mycket stort, och den 7 maj bildade Svenska språknämnden tillsammans med Tekniska nomenklaturcentralen och datatidningsförlaget IDG (International Data Group) en bred termgrupp med representanter från databranschen, medierna och språkvården.

I gruppen ingår i dag både **översättningsföretag** som producerar handböcker (Interverbum, WM-data, Wordwork, Translator teknikinformation), **tillverkare**, som har sista ordet när program och handböcker ska översättas (IBM, Apple, Microsoft, Sun Microsystems) och **datatidningar**, i vilka datoranvändarna ofta första gången läser om nya produkter och företeelser och vad de kallas (datatidningsförlaget IDG och ytterligare några datatidningar). Dessutom finns representanter för **språkvården** (Svenska språknämnden, Tekniska nomenklaturcentralen, Svenska Akademien, Informationstekniska standardiseringen, språknämnderna i Norge och Danmark samt den finlandssvenska språkbyrån i Finland), **medierna** (Sveriges Radio och Television, Tidningarnas telegrambyrå, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Hufvudstadsbladet), **högskolorna** och en del andra **större institutioner och företag** (Statistiska centralbyrån, Posten, Telia, Ericsson, Post- och telestyrelsen, ett par reklambyråer). Som samordnare för gruppen fungerar Svenska språknämnden och TNC. Arbetet saknar annan finansiering än att ingående företag låter sina deltagar-

representanter gå på möten och bedriva visst termarbete på betald arbetstid.

Datatermgruppen består av en koordinationsgrupp på ca 10 personer, en sammanträdesgrupp på ca 35 personer och en remissgrupp med ett 50-tal deltagare. Koordinationsgruppen, som träffas ungefär en gång i månaden, är ytterst ansvarig för att formulera och publicera termgruppens rekommendationer. Sammanträdesgruppen träffas några gånger om året för att i första hand diskutera riktlinjer, organisatoriska och administrativa frågor samt särskilt viktiga eller svårhanterliga begrepp. I gruppen ingår representativa och inflytelserika personer från ett brett spektrum av företag och institutioner, vilket innebär att rekommendationerna får en bred förankring och en god spridning. Remissgruppen fungerar som remissinstans för de rekommendationsförslag som formuleras av koordinationsgruppen. I gruppen ingår personer som har särskilda kunskaper eller på annat sätt kan bidra med goda synpunkter.

Framgångsrikt språkvårdsprojekt

Arbetet med och spridningen av Datatermgruppens rekommendationer har varit mycket framgångsrikt. Framgången bygger på flera faktorer:

- Vi har i många fall varit tidigt ute, innan någon terminologi hunnit etableras.
- I gruppen ingår inflytelserika personer som har auktoritet och möjlighet att sprida rekommendationerna.
- Många av gruppdeltagarna, som i sin tur har välbesökta sidor, har skapat länkar till gruppens webbplats.
- Medarbetarna hos de institutioner och företag som deltar i gruppen har uppmanats att följa rekommendationerna (t.ex. alla medarbetare inom koncernen Sveriges Radio och Television).

Ola Karlsson

- Åtskilliga tidningar (inte minst de stora dagstidningar som är representerade i gruppen) har publicerat artiklar om gruppens arbete, gruppen har omtalats i radio, i utbildningsprogram i tv etc.
- Arbetet sker på ideell basis och utan någon betungande administration.
- Vårt arbete ligger rätt i tiden – många, både folk i data-branschen och vanliga användare, är trötta på den terminologiska förvirringen.

Allt detta har tillsammans med den uppmärksamhet gruppen fått resulterat i att antalet anrop till gruppens webbsidor redan från början varit högt, och reaktionerna har övervägande varit mycket positiva.

Ordlista på webben

Gruppens ambition har inte varit att utarbeta någon fullständig ordlista utan att ta upp ett urval begrepp och termer som människor har problem med. Termerna ska i första hand vara sådana som används av många människor – inte bara av ett fåtal tekniker. De ska helst också vara relativt aktuella och det bör i regel saknas ett etablerat språkbruk för dem. I andra hand tar gruppen upp termer och begrepp som är mer tekniska eller som är etablerade, men som många människor ändå är osäkra över. Meningen är att såväl vanliga datoranvändare som teknik- och reklamskribenter lätt ska kunna slå upp vilka termer man bör använda, vad de betyder och hur de ska stavas, böjas och eventuellt uttalas.

Utöver själva ordlistan finns också en fråga och svar-avdelning för lite mer speciella begrepp och termer som vi ännu inte utfärdat någon färdig rekommendation för. Eftersom det inte bara är om termer och begrepp utan också om diverse allmänna språkliga problem vi får frågor, finns här även en samling skrivregler. På webbsidorna finns dessutom ett dokument om de termprinciper vi följer samt en närmare presentation av

gruppen och dess medlemmar. Den som vill framföra önskemål om att gruppen ska behandla ett visst begrepp hittar en särskild e-postadress till Datatermgruppen, och den som vill få information om när webbsidorna uppdateras med nya rekommendationer kan anmäla sig till en särskild sändlista. På webbplatsen finns också interna webbsidor där gruppmedlemmarna kan hitta viktig information, arkiverade dokument, remissammanställningar och liknande.

Tittar man på vår besöksstatistik ser man att folk inte minst letat sig hit via länkar från Språknämndens, TNC:s och KTH:s webbsidor, men också från t.ex. Skoldatanätet, WM-Data, Ericsson, Telia, Posten och Kungliga Biblioteket. Besökare från andra nordiska länder liksom från USA och övriga Europa förekommer också. På webbsidorna finns en särskild sökfunktion, och i statistiken över dessa sökningar kan man konstatera att vi i stort lyckats ta upp just sådana ord och begrepp som folk undrar över.

Termprinciper

Vilka principer följer då gruppen i sitt termarbete? I första hand rekommenderas ett befintligt svenskt ord, eftersom ett svenskt ord som redan är i bruk har starkast chanser. Det finns t.ex. ingen anledning att använda engelskans *printer* när det finns ett svenskt ord *skrivare* som kan användas. Inte heller finns det skäl att använda *mailing list* i stället för *sändlista* eller *slash* i stället för *snedstreck*. För många nya främmande företeelser vi anammar finns alltså sedan tidigare ett naturligt svenskt ordval. För t.ex. *mail* har vi *post*, varför det inte finns någon anledning tala om *e-mail*, inte ens i form av ett försvenskat *mejl*.

Finns det ingen bra svensk term i bruk får man skapa en. Då kan man välja mellan att göra ett översättningslån eller att med utgångspunkt från begreppet finna en bra svensk term. Översättningar kan fungera ibland, som i *bläckstråleskrivare* för *ink jet writer* eller *mus* för *mouse*. I andra fall låter sig or-

det svårligen översätts. Då är många gånger ett nykonstruerat ord att föredra, t.ex. *bildskärm* för *display*, *säkerhetskopior* för *backup*, *kortplats* för *slot* och *gränssnitt* för *interface*. När det gäller översättningslån bör man komma ihåg att den engelska originaltermen långt ifrån alltid är bra i sig, att den kanske inte alls ger en bra beskrivning. Därför gäller det att hela tiden se till företeelsen som termen ska beskriva, ett faktum som ofta aktualiserats i gruppens arbete.

Ibland kan det vara svårt att hitta en bra svensk benämning, och ett nytt begrepp kan vara svårt att på ett kort sätt beskriva med svenska ord. Källspråkets term kan också av andra skäl vara så inrotad att den knappast längre går att ersätta. Men det måste gå att stava, böja, uttala och bilda sammansättningar av dem på svenska. Substantiv måste åtminstone få genus och vid behov kunna böjas. Resultatet blir ord som *server*, *servern*, *servrar*, *servrarna* och *skanner*, *skannern*, *skannrar*, *skannrarna* med verbet *skanna*. För att ytterligare försvenska lånordet bör vi ge det en mer svensk stavning. *Web* har t.ex. fått grundformen *webb* (jfr *jobb* av eng. *job*) och just *scanner* har omstavats till *skanner*. Även ordbildningen bör i möjligaste mån följa svenska ordbildningsmönster. Kanske hade t.ex. formen *skannare* varit att föredra framför *skanner*; nu har vi stannat vid en kompromiss. Slutligen bör också uttalet anpassas till svenskan. Vi säger t.ex. *skanner* med svenskt uttal (kort a-ljud), inte engelskt (ä).

Termrekommendationer kräver ständiga avvägningar

Hur en term ska hanteras, om den ska översättas eller återskapas på svenska eller bara få en försvenskad form, och i så fall hur långt den ska försvenskas, är förstas en avvägningsfråga. Under vårt termarbete har vi fått göra många sådana avvägningar: Ger den främmande termen en bra beskrivning? Är den främmande termen för etablerad för att ett svenskt förslag ska kunna få fotfäste? Kommer det svenska förslaget att upplevas som alltför hemvävt (som *vävmästare* för *web master*) eller alltför tungt

Säg e-post, inte e-mail eller mejl!

(om det är en lång sammansättning)? Många svåra frågor måste besvaras innan en rekommendation slutligen kan utfärdas, och slutresultatet blir ofta en kompromiss mellan olika rivaliserande principer.

Skrivregler är också viktiga

Det är inte bara termerna i sig som är svårhanterliga. Även andra problem följer med importen av de främmande orden, problem som skapar osäkerhet hos skribenterna. Därför har Svenska datatermgruppen också publicerat rekommendationer för skrivregler och liknande. Det kan röra sig om osäkerhet kring prepositionsval (gör man saker *på*, *i* eller *med* en Internettjänst?), användande av engelsk apostrof vid genitiv eller frågor om versaler och gemener (skriver man *CAD/CAM*, *WWW*, *CD* och *PC* eller *cad/cam*, *www*, *cd* och *pc*?). Rekommendationer kan också behövas för andra principfrågor. Det kan gälla hur man ska hantera avstavning och interpunktion i Internetadresser, hur man ska skriva källhänvisningar till Internet och andra elektroniska medier etc.

Internationella utblickar

Alla icke engelskspråkiga länder upplever samma invasion av engelska datatermer som vi i Sverige. Därför arbetar Datatermgruppen nu för att få igång en dialog med terminologiinstanser i andra länder. Ett särskilt termprojekt har påbörjats för vilket EU-pengar söktes och i vilket kontakter tagits med Norge, Finland och Grekland. Vår förhoppning är att Svenska datatermgruppen kan fungera som modell vid bildandet av liknande datatermgrupper utomlands – kanske också för termgrupper inom andra områden. Målet är att så småningom kunna upprätta ett europeiskt elektroniskt forum för dataterminologi, där man kan ta del av varandras termlösningar och försöka enas om gemensamma begreppsbeskrivningar. Ett sådant forum skulle då göras tillgängligt för utomstående – översättare, teknikskribenter, programvarutillverkare och andra – som behöver

Ola Karlsson

hjälp med terminologin. På nordisk nivå är det tänkt att Datatermgruppen ska bli en del i det samnordiska Nordterm-Net, en gemensam webbplats för en mängd nordiska databaser och termsamlingar. Utöver detta har Datatermgruppen också planer på att anordna konferenser, erbjuda konsulttjänster m.m.

Svenskan behöver svenska datatermer

Det finns alltså språkliga principer att luta sig mot för den som vill föreslå svenska eller försvenskade datatermer. Tyvärr har man då fortfarande attityderna kvar att tackla. För engelska är enligt mångas föreställning "world wide" och "on line", medan svenska är provinsiellt och begränsat. Men resultatet av det engelska termflödet är inte god engelska utan snarare en strukturlös pidginsvenska, oförståelig både för engelsktalande och för de flesta svenskar.

"Vilken isländska vill du att ditt barn ska tala?", frågar dataföretaget Apple i en isländsk annons som ger exempel på både hemvävda dataord och anglifierad data-pidgin. Kommer vi att någon gång få se sådana annonser i Sverige, där helsvenska termer blir ett försäljningsargument för produkterna? Knappast. Men kanske kan vi i Sverige bli ett föregångsland när det gäller att hantera engelska datatermer – även om vi inte väljer den isländska modellen. Det är Svenska datatermgruppens förhoppning att kunna bidra till en sådan utveckling – och till en ökad medvetenhet om vikten av att våra datatermer är begripliga och hanterbara på svenska.

Adresser till Svenska datatermgruppen

Datatermgruppens webbsidor:

<http://www.nada.kth.se/dataterm>

Kommentarer och önskemål från allmänheten, e-post:

dataterm-kontakt@nada.kth.se

Fortlöpande information till utomstående, e-post:

dataterm-nytt@nada.kth.se